

QUẢN LÝ HOẠT ĐỘNG XUẤT BẢN Ở VIỆT NAM TRONG BỐI CẢNH CHUYỂN ĐỔI SỐ HIỆN NAY

✍ LÊ THỊ PHƯƠNG THẢO*

Ngày nhận: 10/10/2022

Ngày phản biện: 10/11/2022

Ngày duyệt đăng: 30/11/2022

Tóm tắt: Trong lịch sử, ngành xuất bản Việt Nam đã có những đóng góp quan trọng cho sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc, phát triển kinh tế - xã hội, mở rộng giao lưu văn hóa. Trong bối cảnh chuyển đổi số nhiều nhà xuất bản, doanh nghiệp cũng chủ động ứng dụng khoa học công nghệ trong các lĩnh vực xuất bản, in và phát hành, đáp ứng kịp thời nhu cầu, thị hiếu của bạn đọc. Đối với các cơ quan quản lý nhà nước đã chủ động thực hiện chuyển đổi số phục vụ quản lý nhà nước về hoạt động xuất bản. Tuy nhiên, vẫn còn bất cập về cơ chế, chính sách, nguồn nhân lực, tài chính và bản quyền. Trong phạm vi bài viết, tác giả phân tích quản lý hoạt động xuất bản ở Việt Nam trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay, từ đó đưa ra một đề xuất góp phần nâng cao chất lượng quản lý hoạt động xuất bản trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay.

Từ khóa: Chuyển đổi số, xuất bản, quản lý nhà nước.

MANAGEMENT OF PUBLICATION ACTIVITIES IN VIETNAM IN THE CURRENT CONCEPTION OF DIGITAL TRANSFORMATION

Abstract: Historically, the Vietnamese publishing industry has made important contributions to the cause of national liberation struggle, socio-economic development, and cultural exchange expansion. In the context of digital conversion, many publishers, businesses also actively apply science and technology in the fields of publishing, printing and distribution, promptly responding to the needs and tastes of readers. State management agencies have actively implemented digital transformation to serve the state management of publishing activities. However, there are still shortcomings in terms of mechanisms, policies, human resources, finance and copyright. Within the scope of the article, the author analyzes the management of publishing activities in Vietnam in the current digital transformation context, thereby making a proposal to contribute to improving the quality of publishing management.

Keywords: digital transformation, publishing, management, operation

1. Đặt vấn đề

Ở Việt Nam, chuyển đổi số là một trong những chủ trương lớn của Đảng và chính sách của Nhà nước với ba trụ cột chính là: Chính phủ số, kinh tế số và xã hội số. Điều đó được thể hiện qua các văn bản: Ngày 27/9/2019, Ban Chấp hành Trung ương đã ban hành Nghị quyết số 52-NQ/TW về một số chủ trương, chính sách chủ động tham gia cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ tư, trong đó nhấn mạnh yêu cầu cấp bách để đẩy nhanh quá trình chuyển đổi số. Trên cơ sở đó, ngày 03/6/2020, Thủ tướng Chính phủ đã ký ban hành Quyết định số 749/QĐ-TTg phê duyệt chương trình chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến 2030 để tiếp tục khẳng định Việt Nam là một trong những quốc gia đầu tiên trên thế giới ban hành chương trình hay chiến lược về Chuyển đổi số quốc gia, đưa Việt Nam trở thành

quốc gia có nhận thức về chuyển đổi số song hành cùng các quốc gia tiên tiến trên thế giới. Chuyển đổi số tác động sâu rộng, bao trùm lên tất cả các ngành, các lĩnh vực kinh tế - xã hội, góp phần tăng năng suất lao động, chuyển đổi mô hình hoạt động, kinh doanh theo hướng đổi mới sáng tạo, từ đó nâng cao năng lực cạnh tranh của quốc gia. Trong đó, có chuyển đổi số trong quản lý nhà nước về hoạt động xuất bản.

Tuy nhiên, chuyển đổi số gắn trực tiếp với mục đích thương mại và quản lý số chưa được quan tâm mạnh mẽ, đồng đều ở các nhà xuất bản và doanh nghiệp tham gia liên kết xuất bản. Tính đến tháng 6/2021, chỉ có 11 nhà xuất bản và 03 đơn vị phát hành tham gia đăng ký xuất bản điện tử. Kết quả

* Trường Đại học Công đoàn

bước đầu chỉ mang tính gợi mở chưa thể đáp ứng được mục tiêu của hoạt động xuất bản trong tình hình mới. Cụ thể là chưa phát triển hết tiềm năng chuyển đổi số để đáp ứng được mục tiêu vừa bảo đảm xuất bản phẩm có giá trị thông tin, tuyên truyền, cổ động, truyền tải tri thức khoa học, đồng thời mang lại nguồn lợi nhuận về kinh tế cho các doanh nghiệp tham gia liên kết xuất bản.

2. Một số khái niệm

Theo Từ điển Bách khoa Việt Nam năm 2011:

“Xuất bản là hoạt động thuộc lĩnh vực văn hoá, tư tưởng thông qua việc sản xuất, phổ biến các ấn phẩm đến nhiều người. Xuất bản là hoạt động truyền bá, bản thân nó không bao gồm khâu sáng tạo ra tác phẩm. Xuất bản khai thác và truyền bá, phổ biến tác phẩm, là khâu nối tiếp, nâng cao giá trị văn hoá, nhân rộng và mang chúng đến với quảng đại quần chúng. Xuất bản gồm 3 khâu: biên tập, in, phát hành xuất bản phẩm”.

Trên thực tế việc nhận thức giữa hai thuật ngữ “hoạt động xuất bản” và “lĩnh vực xuất bản” có thể dẫn đến hiện tượng hiểu sai về phạm vi điều chỉnh của các thuật ngữ, so sánh sai lệch hoặc nhầm lẫn giữa các thuật ngữ. Theo quy định tại Điều 1, Luật xuất bản năm 2012 nêu rõ: “Hoạt động xuất bản bao gồm các lĩnh vực xuất bản, in và phát hành xuất bản phẩm”. Như vậy, có thể hiểu, “hoạt động xuất bản” là bao hàm 03 khâu chính: xuất bản, in và phát hành hay như cách tiếp cận của Khoản 1, Điều 4 của Luật Xuất bản 2012: Xuất bản là việc tổ chức, khai thác bản thảo, biên tập bản thảo thành bản mẫu để in và phát hành hoặc để phát hành dưới dạng sách điện tử qua các phương tiện kỹ thuật điện tử (máy tính, điện thoại, máy đọc sách...). Đối với thuật ngữ “lĩnh vực xuất bản” theo Luật Xuất bản năm 2012 cũng như các Luật Xuất bản trước đây mang ý nghĩa là các công việc cụ thể của nhà xuất bản đối với hoạt động khai thác bản thảo, tổ chức biên tập, chế bản. Cách tiếp cận này thể hiện rõ bản chất, đủ nghĩa của khái niệm “hoạt động xuất bản”.

Tại Điều 3, Luật Xuất bản năm 2012, tiếp tục nhấn mạnh vị trí của “hoạt động xuất bản”:

“Hoạt động xuất bản thuộc lĩnh vực văn hoá, tư tưởng nhằm phổ biến, giới thiệu tri thức thuộc các lĩnh vực của đời sống xã hội, giá trị văn hóa dân tộc

và tinh hoa văn hóa nhân loại, đáp ứng nhu cầu đời sống tinh thần của nhân dân, nâng cao dân trí, xây dựng đạo đức và lối sống tốt đẹp của người Việt Nam, mở rộng giao lưu văn hóa với các nước, phát triển kinh tế - xã hội, đấu tranh chống mọi tư tưởng và hành vi làm tổn hại lợi ích quốc gia, góp phần vào sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa”.

3. Cơ sở pháp lý trong quản lý hoạt động xuất bản ở Việt Nam hiện nay

Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII xác định một số nội dung cơ bản có định hướng, chỉ đạo đối với quản lý nhà nước về hoạt động xuất bản ở Việt Nam trong bối cảnh chuyển đổi số như sau: Đảng ta tiếp tục đánh giá vị trí, tầm quan trọng và bổ sung các điểm mới về công tác xuất bản: “Sắp xếp ngành xuất bản, in và phát hành theo hướng tinh gọn, chất lượng, hiện đại hoá. Tăng cường quản lý và phát triển các loại hình truyền thông, thông tin trên Internet. Kiên quyết đấu tranh, loại bỏ các sản phẩm, thông tin độc hại, xuyên tạc, phản động, ảnh hưởng xấu đến ổn định chính trị - xã hội, thuần phong mỹ tục”.

Các cơ quan quản lý nhà nước đã tổ chức quán triệt cụ thể hóa các nhiệm vụ quản lý nhà nước quy định của Luật Xuất bản năm 2012 và hệ thống các văn bản quy phạm pháp luật khác có liên quan. Đồng thời, tổ chức triển khai tháo gỡ, ghi nhận những góp ý của các đơn vị hoạt động trên lĩnh vực xuất bản, in và phát hành. Cụ thể: Triển khai Quyết định số 329/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ về phê duyệt Đề án phát triển văn hóa đọc trong cộng đồng đến năm 2020, định hướng đến 2030; Tổ chức xây dựng dự thảo, lấy ý kiến góp ý hoàn thiện và ban hành Đề án Quy hoạch xuất bản, in và phát hành đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030. Đặc biệt trong thời gian gần đây, Bộ Thông tin và Truyền thông mới ban hành như: Thông tư số 01/2020/TT-BTTTT hướng dẫn Luật Xuất bản và Nghị định số 195/2013/NĐ-CP hướng dẫn Luật Xuất bản do Bộ Thông tin và Truyền thông ban hành; Nghị định số 119/2020/NĐ-CP quy định về xử phạt vi phạm hành chính trong hoạt động báo chí, hoạt động xuất bản; Thông tư số 43/2020/TT-BTC quy định về mức thu, nộp phí thẩm định nội dung tài liệu không kinh doanh để cấp giấy phép xuất bản, lệ phí cấp giấy phép nhập khẩu xuất

bản phẩm không kinh doanh, lệ phí đăng ký nhập khẩu xuất bản phẩm để kinh doanh.

Đồng thời, Bộ Thông tin và Truyền thông đã xây dựng, tiến hành đầy đủ các thủ tục hành chính điện tử, cho phép tiếp nhận, xử lý, chuyển trả kết quả cũng như tra cứu về tình trạng xử lý hồ sơ lĩnh vực xuất bản, in và phát hành Cổng Dịch vụ công trực tuyến <https://dichvucong.mic.gov.vn>. Tạo điều kiện thuận lợi cho các cơ quan quản lý nhà nước cấp tỉnh, các nhà xuất bản, doanh nghiệp tham gia liên kết xuất bản báo cáo kết quả hoạt động cũng như thực hiện các dịch vụ công điện tử. Cụ thể trong năm 2020, Bộ Thông tin và Truyền thông đã cấp 5.650 giấy xác nhận đăng ký xuất bản; cấp giấy xác nhận đăng ký hoạt động xuất bản, phát hành xuất bản phẩm điện tử cho 03 nhà xuất bản; cấp 175 chứng chỉ hành nghề biên tập; cấp 39 giấy phép xuất bản tài liệu không kinh doanh. Cấp 745 giấy xác nhận đăng ký nhập khẩu xuất bản phẩm để kinh doanh; cấp 28 giấy phép nhập khẩu xuất bản phẩm không kinh doanh; cấp 01 giấy phép hoạt động kinh doanh nhập khẩu xuất bản phẩm; cấp 01 giấy phép tổ chức triển lãm, hội chợ xuất bản phẩm; cấp 09 giấy xác nhận đăng ký hoạt động phát hành xuất bản phẩm.

Các cơ quan quản lý nhà nước chủ động tổ chức tuyên truyền, phổ biến Luật Xuất bản và các văn bản quy phạm pháp luật có liên quan đến hoạt động xuất bản từ 02 đến 03 đợt/năm; Xuất bản phẩm tuyên truyền (tờ rơi, tờ gấp, phướn, áp phích...); Đăng tải trên trang thông tin điện tử của đơn vị, tại trụ sở cơ quan, phát hành văn bản (công văn, thông báo, hướng dẫn gửi đơn vị..)

4. Hoạt động xuất bản ở Việt Nam trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay.

Hoạt động xuất bản ở Việt Nam trong giai đoạn từ 1930 đến 1985 chủ yếu phục vụ hoạt động tư tưởng, văn hóa, giáo dục của Đảng và Nhà nước, hầu như không có yếu tố kinh tế. Bước vào thời kỳ Đổi mới (1986), trong cơ chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa, xuất bản Việt Nam đóng góp nhiều trong nhiều lĩnh vực mới như: kinh tế, đối ngoại, du lịch... Từ đây, xuất bản phẩm ở Việt Nam được coi là một dạng "hàng hóa đặc biệt". Hiện nay, Việt Nam có 59 nhà xuất bản, 1.121 doanh nghiệp in xuất bản phẩm, 2.725 nhà sách; 18 cơ sở phát hành xuất bản phẩm tham gia nhập khẩu sách; 05 chi

nhánh nhà xuất bản nước ngoài. Thống kê năm 2020, Việt Nam xuất bản 33.087 đầu sách và 430.142.259 bản sách in được phát hành. Theo báo cáo nêu trên, trong số hơn 430.142.259 bản sách in nêu trên thì khoảng 300.000.000 bản là sách giáo khoa, giáo trình phục vụ cho nhu cầu học tập, nghiên cứu, tham khảo kiến thức cho khoảng 2.200.000 học sinh, sinh viên trên cả nước. Còn lại hơn 100.000.000 bản sách chia trên 97.580.000 dân. Theo cách tính này, mỗi năm một người Việt Nam chỉ đọc khoảng 04 cuốn sách (trong đó có 03 sách giáo khoa, giáo trình). Khảo sát của Báo Dân Trí 98% người trẻ cho biết họ không hề đọc quyển sách nào trong tuần qua; 80% người trẻ không đụng đến sách suốt một năm qua và chỉ 12% bạn trẻ trong nhóm 20-30 tuổi cho biết bản thân có đọc sách, truyện khác ngoài sách chuyên môn. Quyết định số 115/QĐ-TTg ngày 16/01/2014 của Thủ tướng Chính phủ về việc quy hoạch phát triển xuất bản, in, phát hành xuất bản phẩm đến năm 2020, tầm nhìn đến 2030 là 05 bản/người/năm (năm 2020), 07 bản/người/năm (năm 2030).

Chuyển đổi số trong hoạt động xuất bản ở Việt Nam bắt đầu từ việc số hóa dữ liệu ở thư viện và ứng dụng các kỹ thuật số, công nghệ số trong in ấn xuất bản phẩm cách đây khoảng 20 năm, tuy nhiên lúc này hoạt động số hóa chủ yếu phục vụ cho quản lý dữ liệu, phục vụ hoạt động giáo dục, nghiên cứu khoa học. Việc số hóa ở nhà xuất bản trong của thập niên đầu thế kỷ XXI chưa xuất hiện các mục đích thương mại. Trong những năm 2010, điện thoại di động thông minh phát triển ở Việt Nam cũng là những bước đầu cho nhu cầu đọc sách điện tử của người Việt Nam. Hiện nay Việt Nam có 11/59 nhà xuất bản và 03 doanh nghiệp phát hành tham gia hoạt động xuất bản phẩm điện tử.

Do nhiều yếu tố, chủ yếu là công nghệ và bảo vệ bản quyền nên các nhà xuất bản, doanh nghiệp tham gia liên kết xuất bản chưa mạnh dạn khai thác sách điện tử. Trong năm 2020, số xuất bản phẩm điện tử của Việt Nam là 2050 ấn phẩm với 1.500.000 lượt phát hành. Cho thấy con số này còn khá khiêm tốn so với tổng số lượng đầu sách và bản in như đã trình bày ở trên.

Sách điện tử có thương hiệu Việt Nam mới bắt đầu xuất hiện năm 2010, phát triển nhanh với sự

tham gia của Nhà Xuất bản Trẻ và Nhà Xuất bản Tổng hợp TP. Hồ Chí Minh cùng các doanh nghiệp tư nhân như Lạc Việt, TiKi, Vinabook, Aleza... các trang web lần lượt ra đời như: sachweb.com, ebook.vn, sachvui.com, ebook.edu.vn, waka.vn, cafebook.org, sachnoi.net,... Nổi bật, trong số này là Waka - thư viện sách điện tử (Ebook) có bản quyền lớn nhất Việt Nam với hơn 10.000 tựa sách và tạp chí, hợp tác với hơn 50 nhà sách, nhà xuất bản và tác giả nổi tiếng. Waka có khoảng 02 triệu độc giả, với hơn 02 triệu lượt cài đặt ứng dụng; Trong khi đó, sau 2 năm ra đời, ứng dụng sách nói Voiz FM đã có cập nhật hơn 2000 đầu sách nói có bản quyền, đạt 300.000 người sử dụng vào cuối tháng 05/2021. Dự kiến kết quả kinh doanh của Voiz FM đạt trong năm 2021 là hơn 400.000 đô la Mỹ.

5. Một số đề xuất góp phần nâng cao quản lý hoạt động xuất bản trong bối cảnh chuyển đổi số hiện nay

Trên cơ sở quản lý nhà nước và các quan điểm chỉ đạo của Đảng hiện nay, tác giả đề xuất một số ý tưởng góp phần quản lý nhà nước về hoạt động xuất bản ở Việt Nam trong bối cảnh chuyển đổi số:

- Trong thời gian tới các cơ quan quản lý nhà nước cần có quy định về điều chỉnh, hướng dẫn quản lý hoạt động xuất bản, phát hành xuất bản phẩm trên môi trường không gian mạng; quy định liên quan đến nội dung xuất bản phẩm có yếu tố, tính chất nhạy cảm trong các lĩnh vực: chính trị, ngoại giao, các nội dung gây hoang mang trong dư luận; quy định về sử dụng các phương tiện truyền thông đại chúng, mạng xã hội để tổ chức tuyên truyền pháp luật có liên quan đến hoạt động xuất bản.

- Bộ Thông tin và Truyền thông cần phối hợp với Bộ Giáo dục và Đào tạo có chính sách khuyến khích để định hướng các trường đại học, cao đẳng tiếp tục nâng cao chất lượng chương trình đào tạo cán bộ quản lý hoạt động xuất bản, biên tập viên, kỹ thuật viên; nhất là đào tạo cử nhân, thạc sĩ các ngành: Quản lý tư tưởng - văn hóa, Quản lý báo chí - xuất bản, biên tập xuất bản. Trong đó, việc nắm vững kỹ năng, chuyên môn của một lĩnh vực quản lý là yêu cầu thiết yếu, điều này giúp cho cán bộ quản lý có cái nhìn tổng quan về hoạt động xuất bản, chú ý những vấn đề mới, phát sinh về mặt pháp luật.

- Xây dựng, đào tạo đội ngũ cán bộ quản lý về

chính trị, tư tưởng, về kiến thức pháp luật, về kiến thức nghiệp vụ quản lý nhà nước, về kiến thức chuyên môn lĩnh vực xuất bản. Trang bị kiến thức, thực tiễn chuyên môn về xuất bản như: khai thác bản thảo, biên tập, in ấn và phát hành, các quy định về xuất, nhập khẩu các ấn phẩm; nắm bắt tình hình, thông tin dư luận về quá trình tiếp nhận xuất bản phẩm của độc giả.

- Chú trọng công tác thanh tra, kiểm tra vào những khâu có vị trí quan trọng trong hoạt động xuất bản hoặc thường xuyên xuất hiện các hành vi vi phạm pháp luật, như: việc thực hiện kế hoạch đề tài, giấy phép của các nhà xuất bản có liên kết với tư nhân, doanh nghiệp nước ngoài về khai thác bản thảo, tổ chức in ấn, phát hành, xuất nhập khẩu xuất bản phẩm. Đối với việc tổ chức xử lý các hành vi vi phạm pháp luật trong hoạt động xuất bản cần thực hiện nghiêm minh, triệt để, khách quan, công tâm theo tinh thần sai phạm tới đâu xử lý tới đó, xử lý kịp thời không để kéo dài, tạo thành điểm nóng. Kết hợp việc thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm cần chú ý công tác tuyên truyền, giáo dục, hướng dẫn cho tổ chức, doanh nghiệp hoạt động theo đường lối, chủ trương của Đảng và pháp luật của Nhà nước. Các vụ, việc được thanh tra, xử lý vi phạm pháp luật cần có cần thông tin lên Cổng thông tin điện tử, thông tin báo chí kịp thời, đúng và đủ kết quả thực hiện để tạo sự tin tưởng, an tâm và định hướng dư luận xã hội tạo sự tin tưởng của các tổ chức, cá nhân có liên quan đối với cơ quan quản lý nhà nước. □

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Thông tin và Truyền thông (2020), *Tổng kết hoạt động xuất bản, phát hành xuất bản phẩm và công tác quản lý, công tác chủ quản nhà xuất bản năm 2020; Triển khai nhiệm vụ năm 2021*.
2. Đảng cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, NXB Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội.
3. Nguyễn Anh Tú (2015), *Quản lý nhà nước đối với hoạt động xuất bản ở Việt Nam*, Luận văn tiến sĩ kinh tế, Trường Đại học kinh tế quốc dân, Hà Nội.
4. Nguyễn Hồng Vinh và các cộng sự (2012), *Xuất bản Việt Nam trong bối cảnh kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế*, NXB Thời đại, Hà Nội.
5. Nhiều tác giả (2011), *Từ điển Bách khoa Việt Nam*, NXB Từ điển.
6. Phạm Thị Thu (2013), *Lý luận nghiệp vụ xuất bản*, NXB Thông tin và Truyền thông.
7. Thủ tướng Chính phủ (2014), *Quyết định số 115/2014/QĐ-TTg ngày 16/01/2014 về phê duyệt quy hoạch phát triển xuất bản, in, phát hành xuất bản phẩm đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030*, Hà Nội.
8. Trần Anh Vũ (2012), *Đảm bảo an ninh trong lĩnh vực xuất bản ở nước ta - Thực trạng và giải pháp trong tình hình hiện nay*, NXB Công an nhân dân, Hà Nội.